

А. С. Шолойко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РИНОК СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ІНФРАСТРУКТУРА

A. Sholoiko,
PhD in economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Insurance,
Banking and Risk-Management, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE LIFE INSURANCE MARKET IN UKRAINE AND ITS INFRASTRUCTURE

Визначено стан ринку страхування життя в Україні та перспективи розвитку його інфраструктури. Ринок страхування життя становить лише 7,8% страхового ринку України за валовими страховими преміями. Концентрація ринку страхування життя досить висока. Кількість страхових компаній зі страхування життя постійно зменшується. Найпоширенішими видами страхування життя в Україні є страхування життя лише на випадок смерті, інші види накопичувального страхування та інші види страхування життя. Більш активними елементами інфраструктури ринку страхування життя в Україні виступають страхові агенти, ніж страхові брокери. Запропоновано в рамках об'єднання 9 компаній зі страхування життя в "Проект життя" на підставі договору створення Фонду страхових гарантій з метою додаткового забезпечення страхових зобов'язань за довгостроковими договорами страхування життя.

The state of the life insurance market in Ukraine and the prospects of its infrastructure development are determined. The share of life insurance market is only 7.8% by gross insurance premiums. The concentration of life insurance market is quite high. The number of life insurance companies is constantly decreasing. The most popular classes of life insurance in Ukraine are future death benefits only, other types of accumulative insurance and other types of life insurance. Insurance agents are more active elements of the life insurance market infrastructure in Ukraine than insurance brokers. It is suggested to create the Insurance Guaranty Fund with the purpose of additional guarantee of insurance liabilities under long-term life insurance contracts on the basis of the agreement between the members of the association of 9 life insurance companies "Life Project".

Ключові слова: страхування життя, страхові агенти, об'єднання страховиків, фонд гарантування страхових виплат.

Key words: life insurance, insurance agents, association of insurers, insurance guaranty fund.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Страхування життя — це соціально-орієнтований вид страхування, оскільки спрямований на захист життя фізичних осіб і виконання інших важливих функцій. Однак в Україні питома вага валових страхових платежів зі страхування життя у загальних по страховому ринку становила менше 8% у 2016 р. [1], що значно відрізняється від ситуації в країнах ЄС [2]. Окрім впливу економічних чинників такий стан у сфері страхування життя пояснюється і низьким рівнем розвитку інфраструктури ринку страхування життя — відсутність фонду гарантування страхових виплат, нерозвиненість інших елементів інфраструктури.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Різні аспекти розвитку страхування життя розкриті у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: Борисова В. [3], Венкапа Д., Фенн П. і Діакон С. [4], Волкова В. і Волкова Н. [5], Клапків Ю. [6], Коваль О. [7], Копитіна І. та Яценко В. [8], Пікус Р. [9], Полборн М., Хой М. і Садананд А. [10]. Однак недостатньо висвітленими залишаються питання інфраструктури ринку страхування життя.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є визначення стану ринку страхування життя в Україні та перспектив розвитку його інфраструктури.

Таблиця 1. Стан ринку страхування життя в Україні за 2012–2016 рр.

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Темп приросту 2016/2012, %
Кількість компаній зі страхування життя, шт.	62	62	57	49	39	-37,1
ВСП, млн грн	1 809,5	2 476,7	2 159,8	2 186,6	2 756,1	52,3
ВСВ, млн грн	82,1	149,2	239,2	491,6	418,3	409,5
РВСВ, %	4,5	6,0	11,1	22,5	15,2	х
ВСП загальні по страховому ринку, млн грн	21 508,2	28 661,9	26 767,3	29 736,0	35 170,3	63,5
Питома вага ВСП зі страхування життя в загальних, %	8,4	8,6	8,1	7,4	7,8	х
Кількість договорів, млн шт.	2,473413	3,481618	1,270405	1,495216	1,346668	-45,5
ВСП на 1 договір, грн	731,6	711,4	1700,1	1462,4	2046,6	179,8

Умовні позначення: ВСП — валові страхові платежі, ВСВ — валові страхові виплати, РВСВ — рівень валових страхових виплат. Джерело: розраховано на основі [1; 11].

Таблиця 2. Структура ринку страхування життя в Україні за 2012–2016 рр., %

Рік	Види страхування життя				
	Страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника недержавного пенсійного фонду	Страхування, яким передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	Інші види накопичувального страхування	Страхування життя лише на випадок смерті	Інші види страхування життя
2012	0,03	2,43	46,68	2,49	48,37
2013	0,03	1,89	38,66	1,67	57,75
2014	0,03	1,13	49,66	7,44	41,74
2015	0,02	0,88	62,38	6,42	30,30
2016	0,01	0,71	60,43	11,96	26,89

Джерело: розраховано на основі [11].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стан ринку страхування життя в Україні за 2012–2016 рр. представлено в таблиці 1.

Згідно з даними, що наведені в табл. 1, кількість компаній зі страхування життя за досліджуваний період зменшилася на 37% (з 62 у 2012 р. до 39 в 2016 р.). При цьому концентрація ринку страхування життя вказує на

Таблиця 3. Ринок страхування життя в країнах ЄС у 2015 р., млн дол. США

Країна ЄС	Види страхування життя										
	Ануїтети		Unit-linked		Інші види страхування життя		Всього		З яких: пенсійні контракти		Питома вага страхування життя на страховому ринку
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	
Австрія	2 159	29	1 035	14	4 228	57	7 422	100	1 144	15	35,3
Естонія	26	11	131	55	80	34	238	100	40	17	31,2
Фінляндія	2 536	37	3 576	52	826	12	6 938	100	662	10	58,3
Німеччина	35 248	37	15 376	16	45 709	47	96 333	100	Н.д.	Н.д.	34,0
Греція	139	7	361	18	1 495	75	1 996	100	173	9	50,5
Угорщина	12	1	955	63	561	37	1 528	100	0	0	51,1
Італія	817	1	35 362	28	91 188	72	127 367	100	6 091	5	77,8
Латвія	0	0	48	38	79	62	127	100	0	0	21,6
Нідерланди	10 020	62	6 136	38	135	1	16 292	100	5 776	35	43,6
Польща	35	0	3 448	47	3 814	52	7 297	100	94	1	50,2
Португалія	120	1	2 350	25	6 936	74	9 406	100	Н.д.	Н.д.	67,5
Словаччина	649	53	389	32	190	15	1 229	100	14	1	51,2
Словенія	0	0	239	43	313	57	552	100	41	7	23,1
Іспанія	6 523	23	3 018	11	18 996	67	28 537	100	Н.д.	Н.д.	43,6
Швеція	20 110	68	8 918	30	469	2	29 497	100	Н.д.	Н.д.	73,3
Великобританія	26 397	12	179441	81	16 228	7	222 067	100	196 474	88	73,3

Джерело: розраховано на основі [1].

Таблиця 4. Основні показники розвитку різних видів страхування життя в Україні за 2012–2016 рр., тис. грн

Рік		Види страхування життя				
		Страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника недержавного пенсійного фонду	Страхування, яким передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	Інші види накопичувального страхування	Страхування життя лише на випадок смерті	Інші види страхування життя
2012	ЧСП	587,6	43 935,8	844 605,6	45 056,0	875 282,2
	ЧСВ	3,9	14 759,9	47 562,5	3 625,8	16 105,3
	РЧСВ, %	0,7	33,6	5,6	8,0	1,8
2013	ЧСП	690,4	46 776,6	957 477,3	41 337,9	1 430 244,9
	ЧСВ	2,0	13 820,2	106 557,8	3 048,8	25 762,7
	РЧСВ, %	0,3	29,5	11,1	7,4	1,8
2014	ЧСП	740,3	24 387,0	1 072 466,4	160 592,6	901 479,1
	ЧСВ	1,1	13 315,6	191 480,9	3 266,5	31 111,1
	РЧСВ, %	0,1	54,6	17,9	2,0	3,5
2015	ЧСП	369,7	19 303,7	1 363 894,7	140 422,3	662 595,1
	ЧСВ	6,9	11 715,7	444 205,5	3 896,6	31 735,1
	РЧСВ, %	1,9	60,7	32,6	2,8	4,8
2016	ЧСП	336,8	19 544,5	1 665 564,9	329 644,5	739 045,0
	ЧСВ	0,6	8 352,2	373 791,5	4 507,8	31 678,8
	РЧСВ, %	0,2	42,7	22,4	1,4	4,3
Тенденції 2016/2012	ЧСП	↓	↓	↑	↑	↓
	ЧСВ	↓	↑	↑	↑	↑
	РЧСВ, %	↓	↑	↑	↓	↑

Умовні позначення: ЧСП — чисті страхові платежі, ЧСВ — чисті страхові виплати, РЧСВ — рівень чистих страхових виплат. Джерело: розраховано на основі [11].

те, що на Top 20 страхових компаній припадало 99,5% зібраних страхових платежів у 2016 р. [1]. Відповідно зменшилася кількість укладених договорів на 45% і при цьому збільшився ВСП на 1 договір на 179,8%. Оскільки у сфері страхування життя вже настав момент здійснення страхових виплат за більшістю договорів, то РЧСВ зріс утричі (з 4,5% у 2012 р. до 15,2% у 2016 р.).

Структура ринку страхування життя в Україні за ВСП дає змогу з'ясувати найпоширеніші види страхування життя (табл. 2).

За даними таблиці 2 найпоширенішими видами страхування життя в Україні є страхування життя лише на випадок смерті (майже 12% ринку страхування життя в 2016 р.), інші види накопичувального страхування (60% вказаного ринку в 2016 р.) та інші види страхування життя (майже 27% зазначеного ринку в 2016 р.). Незадовільна ситуація склалася щодо страхування, яким передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку (лише 0,71% ринку страхування життя в 2016 р. проти 2,43% у 2012 р.). Тоді

Таблиця 5. Діяльність страхових посередників на ринку страхування життя протягом 2012–2016 рр., тис. грн

Показник	2012		2013		2014		2015		2016		Темп приросту 2016/2012 12=10/2*100-100
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Страхові платежі (премії, внески), отримані страховиками-резидентами за договорами страхування, укладеними із страховальниками	545,3	1,9	668,1	0,9	746,0	1,1	1 183,2	1,2	1 814,7	2,1	232,8
Страхові виплати (відшкодування), здійснені страховиками-резидентами за договорами страхування, укладеними із страховальниками	801,5	70,5	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	-100,0
Сума винагороди за надання посередницьких послуг за договорами страхування, укладеними із страховиками-резидентами на користь страховальників	0,0	0	0,0	0	33,8	1	106,9	2,2	150,0	2,6	343,8
Кількість договорів страхування, укладених брокером із страховиками-резидентами на користь страховальників	2	0,1	0	0	5	0,2	582	27,5	1197	31,8	59750,0
Винагорода страховим агентам, млн грн	803,3	x	1653,5	x	992,0	x	733,5	x	1285,1	x	60,0

Джерело: складено та розраховано на основі [12; 13].

як у більшості країн ЄС пенсійне страхування розвине не значно краще (табл. 3).

Інформація таблиці 3 вказує на те, питома вага страхування життя на страхових ринках країн ЄС становила в 2015 р. від 20% до 75%. При цьому у деяких європейських країнах у сфері страхування життя переважають ануїтети (Нідерланди, Словаччина, Швеція), а в деяких — договори Unit-linked (Естонія, Фінляндія, Угорщина, Польща, Словенія, Великобританія), тоді як у решті країн домінують інші види страхування життя (Австрія, Німеччина, Греція, Італія, Латвія, Португалія, Іспанія, Польща, Словенія). В таких країнах, як Австрія, Естонія, Фінляндія, Нідерланди та Великобританія більше 10% договорів страхування життя виступало у якості пенсійних контрактів у 2015 р., а саме: 15%, 17%, 10%, 35% та 88% відповідно.

Основні показники розвитку різних видів страхування життя в Україні наведено в таблиці 4.

Дані таблиці 4 відображають спадну тенденцію основних показників розвитку щодо страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника недержавного пенсійного фонду і страхування, яким передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку. Позитивні тенденції спостерігаються щодо страхування життя лише на випадок смерті, інших видів накопичувального страхування та інших видів страхування життя.

Більш активними елементами інфраструктури ринку страхування життя в Україні виступають страхові агенти, ніж страхові брокери (табл. 5).

Дані таблиці 5 дають змогу узагальнити, що лише близько 2% страхових платежів одержаних через страхових брокерів страховиками-резидентами за договорами страхування, укладеними із страхувальниками, припадають на договори страхування життя. Тоді як винагорода страховим агентам за укладення договорів страхування життя майже сягає обсягів страхових платежів, зібраних страховими брокерами за укладення таких угод.

Порівняно новим елементом в інфраструктурі ринку страхування життя є "Проект життя", створений на базі "Української федерації ubezpieczenia" і об'єднав страхові компанії "МетЛайф", "ІНГО Україна Життя", "АХА Страхування Життя", "Княжа Лайф Вієна Іншуранс Груп", "ТАС", "ПЗУ Страхування Життя", "Граве Україна страхування життя", "АСКА-життя", "Уніка життя", на які припадає 92% зібраних страхових премій за 9 місяців 2017 року. Метою проекту є спільна робота з розвитку ринку страхування життя в країні [14].

У цілому саме в рамках даного проекту на підставі договору можливе створення Фонду страхових гарантій з метою додаткового забезпечення страхових зобов'язань за довгостроковими договорами страхування життя відповідно до ст. 32 Закону України "Про страхування" [15].

Іншим можливим шляхом захисту інтересів споживачів страхових послуг зі страхування життя є створення Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя у разі прийняття проекту відповідного Закону [16].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведене дослідження дало змогу визначити стан ринку страхування життя в Україні та перспективи розвитку його інфраструктури:

— ринок страхування життя є слаборозвиненим і становив у 2016 р. лише 7,8% страхового ринку України за валовими страховими преміями. Концентрація ринку страхування життя досить висока, оскільки на Топ 20 компаній зі страхування життя припадало 99,5% зібраних страхових платежів у 2016 р. Кількість страхових компаній зі страхування життя постійно зменшується і на кінець 2016 р. склала 39;

— найпоширенішими видами страхування життя в Україні є страхування життя лише на випадок смерті, інші види накопичувального страхування та інші види страхування життя. Незадовільна ситуація склалася щодо страхування, яким передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку (лише 0,71% ринку страхування життя в 2016 р. проти 2,43% у 2012 р.);

— у таких країнах, як Австрія, Естонія, Фінляндія, Нідерланди та Великобританія більше 10% договорів страхування життя в 2015 р. виступило у якості пенсійних контрактів, а саме: 15%, 17%, 10%, 35% та 88% відповідно;

— більш активними елементами інфраструктури ринку страхування життя в Україні виступають страхові агенти, ніж страхові брокери;

— запропоновано в рамках об'єднання 9 компаній зі страхування життя в "Проект життя" на підставі договору створення Фонду страхових гарантій з метою додаткового забезпечення страхових зобов'язань за довгостроковими договорами страхування життя.

Перспективи подальших досліджень полягають за провадження та розвитку необхідних складових інфраструктури ринку страхування життя.

Література:

- Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stand-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>
- Insurance indicators: Life insurance share [Electronic resource]. — Access mode: <https://stats.oecd.org/>
- Борисова В.А. Страхування життя як інструмент підвищення рівня життя населення [Електронний ресурс] / В.А. Борисова // Економіка і менеджмент культури. — 2016. — № 2. — С. 31—38. — Режим доступу: <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/4751>
- Vencappa D. Productivity Growth in the European Insurance Industry: Evidence from Life and Non-Life Companies / Vencappa D., Fenn P., Diacon S. // International Journal Of The Economics Of Business. — 2013. — № 20 (2). — P. 281—305. <http://dx.doi.org/10.1080/13571516.2013.782979>
- Волкова В.В. Сучасний стан та подальші перспективи розвитку ринку страхування життя в Україні [Електронний ресурс] / В.В. Волкова, Н.І. Волкова // Збірник наукових праць Національного університету

державної податкової служби України: електронне наукове видання. — 2015. — № 2. — С. 1—16. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e>

6. Клапків Ю. Спрямування інституціонального розвитку ринку страхування життя в Україні / Ю. Клапків // Світ фінансів. — 2016. — № 1. — С. 206—214.

7. Коваль О.П. Щодо запровадження фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя / О.П. Коваль // Фінанси України. — 2014. — № 3. — С. 61—68.

8. Копитіна І.В. Страхування життя в Україні: аналітичний огляд і перспективи розвитку / І.В. Копитіна, В.М. Яценко // Науковий вісник МДУ імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки. — 2014. — № 5.2 (101). — С. 41—46.

9. Пікус Р.В. Інноваційні канали збуту у сфері особистого страхування / Р.В. Пікус, В.О. Заколюдажний // Інвестиції: практика та досвід. — 2016. — № 7. — С. 71—75.

10. Polborn M. Advantageous Effects of Regulatory Adverse Selection in the Life Insurance Market / Polborn M., Hoy M., Sadanand A. // The Economic Journal. — 2006. — № 116 (508). — P. 327—354. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-0297.2006.01059.x>

11. Insurance business written in the reporting country: Premiums written by classes of life insurance [Electronic resource]. — Access mode: <http://stats.oecd.org/#>

12. Консолідовані звітні дані [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Konsolidovani-zvitni-dani.html>

13. Інформація про посередницькі послуги у страхуванні та/або перестрахованні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-poserednytski-posluhy-u-strakhuvanni-taabo-perestrakhuvanni.html>

14. Украинские страховщики жизни объединились в "Проект Жизнь" для лоббирования интересов лайф-ового рынка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://forinsurer.com/news/17/12/26/35730>

15. Про страхування: Закон України № 85/96-ВР від 7.03.1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-vr/page3>

16. Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя: Проект Закону № 0958 від 27.11.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52410

References:

1. National commission for the state regulation of financial services markets (2018), "Information about the state and development of the insurance market of Ukraine", available at: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-ryнку-Ukrainy.html> (Accessed 13 February 2018).

2. OECD.Stat (2018), "Insurance indicators: Life insurance share", available at: <https://stats.oecd.org/> (Accessed 13 February 2018).

3. Borysova, V.A. (2016), "Life insurance as a tool to improve people's lives", *Ekonomika i menedzhment kultury*, [Online], vol. 2, pp. 31—38, available at: [\[sumy.ua/handle/123456789/4751\]\(http://sumy.ua/handle/123456789/4751\) \(Accessed 13 February 2018\).](http://repo.sau-</p>
</div>
<div data-bbox=)

4. Vencappa, D. Fenn, P. and Diacon, S. (2013), "Productivity Growth in the European Insurance Industry: Evidence from Life and Non-Life Companies", *International Journal Of The Economics Of Business*, vol. 20, no. 2, pp. 281-305. <http://dx.doi.org/10.1080/13571516.2013.782979>

5. Volkova, V.V. and Volkova, N.I. (2015), "Current state and further prospects of development of the market of life insurance in Ukraine", *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, [Online], vol. 2, pp. 1—16, available at: <http://www.nbuv.gov.ua/e> (Accessed 13 February 2018).

6. Klapktiv, Iu. (2016), "The institutionalization development of the life insurance market in Ukraine", *Svit finansiv*, vol. 1, pp. 206—214.

7. Koval, O.P. (2014), "Introducing the fund of guaranteeing insurance claims for life insurance contracts", *Finansy Ukrainy*, vol. 3, pp. 61—68.

8. Kopytina, I.V. and Yatsenko, V.M. (2014), "Life insurance in Ukraine: analytical review and development prospects", vol. 5.2, no. 101, pp. 41—46.

9. Pikus, R.V. and Zakolodiazhnyi, V.O. (2016), "Innovative distribution channels in personal insurance", *Investment: Practice and Experience*, vol. 7, pp. 71—75.

10. Polborn, M. Hoy, M. and Sadanand, A. (2006), "Advantageous Effects of Regulatory Adverse Selection in the Life Insurance Market", *Economic Journal*, vol. 116, no. 508, pp. 327—354. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-0297.2006.01059.x>

11. OECD.Stat (2018), "Insurance business written in the reporting country: Premiums written by classes of life insurance", available at: <https://stats.oecd.org/> (Accessed 15 February 2018).

12. National commission for the state regulation of financial services markets (2018), "Consolidated reporting data", available at: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Konsolidovani-zvitni-dani.html> (Accessed 15 February 2018).

13. National commission for the state regulation of financial services markets (2018), "Information on intermediary services in insurance and / or reinsurance", available at: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-poserednytski-posluhy-u-strakhuvanni-taabo-perestrakhuvanni.html> (Accessed 15 February 2018).

14. Forinsurer (2017), "Ukrainian life insurers have united in the "Life Project" to lobby the interests of the life market", available at: <https://forinsurer.com/news/17/12/26/35730> (Accessed 16 February 2018).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "Pro strakhuvannia" 07.03.1996, No. 85/96-VR, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 16 February 2018).

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), Project of the Law "Pro Fond harantuvannia strakhovykh vyplat za dohovoramy strakhuvannia zhyttia" 27.11.2014, No. 0958, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52410 (Accessed 16 February 2018).

Стаття надійшла до редакції 19.02.2018 р.